

ABOUT THE PERFORMANCE CULTURE OF A FUTURE MUSIC TEACHER

Anna N. Pancheva-Georgieva

ABSTRACT: The article examines theoretical bases of the question of the performance culture of a future music teacher. It analyzes concepts, summarizes components, outlines possibilities of analysis of the matter.

KEYWORDS: Culture, music culture, performance activity, performance culture, music teacher.

Думата **култура** има много и нееднозначни дефиниции. От латински *cultura* (идващо от *colo, colere*) означава *възпитание, образование, развитие, култивиране* [12].

В съвременността понятието култура има класически произход и етимологията му се основава на термин, използван от Цицерон в неговите спорове, където пише за „култивиране на духа“ (*cultura animi*). С помощта на метафора той описва развитието на философската душа, телеологично погледнато като най-високия възможен идеал за развитието на човека. Според много писатели културата пресъздава развитието на личността, която преодолява своето вродено, първобитно естество и чрез различни начини се усъвършенства.

В преносен смисъл на "*култивиране чрез образование*" за първи път се среща през 1500 г. Значението „*интелектуалната страна на цивилизацията*" датира от 1805 г., а смисълът на "*колективни обичаи и постижения на един народ*" се среща през 1867 г.

Алфред Крьобер и Клайд Клъкхон [7] съставят списък с над 200 различни дефиниции на култура. Те посочват три основни значения:

- Изтънчен вкус в областта на изящните изкуства и хуманитарните науки, още известна като висока култура;
- Цялостен модел на човешкото познание, вярвания и поведение, зависещ от способността за символно мислене и социално образование;
- Комплект от споделени ценности, цели, поведения и практики, който е характерен за дадена организация или група.

Според Владимир Луков (История на европейската култура през 18. и 19. век) терминът и концепцията се появяват през 18-ти век в Европа и означават процес на усъвършенстване. В преносен смисъл култура се появява в статии, посветени на литература, живопис, философия и наука. По-късно значението се променя на усъвършенстване на личността и поведението, най-вече чрез образованието. Култура се свързва с обучение и формиране на мисълта и ума. Когато през 20-ти век думата култура става централна идея на антропологията едно от значенията е проявяване на творчески наклонности, за които се изисква въображение.

В основни линии, под култура се разбира човешка дейност в различните нейни проявления, включително всички форми и способности на човешкото самоизразяване, самопознание и натрупване на навици и умения.

Според ЮНЕСКО култура е множеството от отличителни духовни, материални, интелектуални и емоционални черти на дадено общество или обществена група. В този смисъл понятието обхваща освен изкуството и литературата, начина на живот, формите на съжителство, ценностните системи, традициите и вярванията.

Възпитателната и образователна роля на музиката, както и нейното социално въздействие са важни фактори, определящи обществената значимост на музикалното изкуство и неговото място в системата от духовно-културни ценности на човека. Често, поставили си цел за бързи творчески успехи, педагозите невинно избират подходящ репертоар от творби на изтъкнати композитори и народни песни, допринасящи за формирането на музикалната култура на децата. Това изисква да се обърне специално внимание в музикално-педагогическото образование при

подготвянето на специалисти, способни да създават, съхраняват и умножават добрите традиции в музикалното изкуство.

Формирането на компетенциите на бъдещите музикални педагози се явява като един от най-важните въпроси на професионалното образование. За целта е необходимо постоянно да се усъвършенства учебният процес, така че да е в съответствие със съвремените изисквания, да се усвояват образци от музикалното творчество, да се получават специални историко-теоретични знания, допринасящи за музикалната култура на бъдещия музикален педагог.

Някои музикални педагози (О. Апраксина, Л. Арчажникова, Б. Раймер, Д. Кабалевский и др.) отбелязват, **че притежаването на изпълнителски знания, умения и компетентности е задължително условие за професионалната подготовка на музикалния педагог и формирането на неговата музикална култура.** Особено се акцентира на това, че в решаването на музикално-възпитателните и образователни задачи, изпълнителската дейност на педагога трябва да е в единство с педагогическия компонент. Именно в педагогическата насоченост авторите виждат особеността на музикално-изпълнителската дейност на музикалния педагог, която предполага:

- ориентация към детската аудитория;
- стремеж за увеличаване (въдхновяване) на децата на основата на собственото музициране;
- въвлечане на учащите се в съвместна (групова) изпълнителска дейност;
- пробуждане на техните творчески способности, въображение, асоциативно мислене и т.

н. [1:162].

Л. Арчажникова пише: *"Изявявайки се като изпълнител педагогът (учителят) учи децата да разбират и оценяват музиката, направлявайки емоциите им. А това е много важно, защото понякога музиката убеждава повече, отколкото авторитетното ръководство"*. По нейно мнение трябва се отделя особено внимание на възпитаването на **изпълнителската култура** на бъдещия музикален педагог, която *"трябва да отразява неговото съзнателно отношение към музикалното изкуство, широта на кръгозора, проявяваща се в познаването на значимите произведения на световната музикална култура, готовност за музикално-просветителска дейност"* [2:70].

Тъй като процесът на музикално възпитание и обучение идва от художествено-съдържателния и емоционално-изразен смисъл на самата музика, педагогическата дейност на учителя по музика трябва да се основава на разбирането за възпитателната сила на музиката и на търсенето на *"най-ефективни пътища за въвеждането на учащите се в нейния многообразен свят, сред които едни от най-действените се явяват неговото собствено изпълнение – вокално или инструментално"* [1:261].

Това, което отличава работата на музикалния педагог от тази на преподавателите по други дисциплини е, че в своята педагогическа дейност той съвместява функциите на преподавател и музикант изпълнител.

Разгледаната теоретична литература позволява да се направи изводът, че музикалното изпълнение (вокално или инструментално) заема важно място в музикалното възпитание на децата. От друга страна за трансформирането на даденото възпитателно средство в образователен процес е необходимо формирането на изпълнителска култура в самия бъдещ музикален педагог.

Изпълнителската дейност (компонент на изпълнителска култура) е предмет на изследване в психологията, музикознанието, педагогиката на музикалното образование. Добре познати са изследванията в областта на психологията на музикално-изпълнителската дейност на Л. Бочкаръов, А. Готсдинер, Г. Ципин, В. Петрушин, Т. Адорно, К. Палмър, в областта на теорията на изпълнителството – А. Алексеев, Л. Баренбойм, Т. Янкова, Г. Коган, К. Смол, С. Савшинский и др.

Обобщавайки мненията на музиканти изпълнители, учени и педагози изследователи, може да се твърди, че процесът на изпълнителското творчество представлява не толкова възплъщение на композиторския замисъл, но и създаване на собствена изпълнителска интерпретация. Творчеството на изпълнителя се проявява преди всичко в най-пълното отразяване на обективното съдържание на музиката, проникването в същността на музикалното произведение, разкриване и възплъщаване на неговата концепция. *"Музикално-*

*изпълнителската дейност е опосредствано взаимодействие между изпълнителя и автора на музиката, насочено към възпроизвеждане, разкриване и довеждане до слушателя на авторския замисъл, на художествения образ; усвояване на текста (музикалния език) на музикалното произведение, тълкуване на идеите и смисъла му, избор на средства за предаването им на слушателската аудитория“ [9:212]. Всяко изпълнение на музикално произведение е (или по-скоро трябва да бъде) уникален творчески акт. От една страна, изпълнението може да задълбочи и обогати неговото съдържание. От друга – е възможно да бъдат изкривени основни аспекти от съдържанието на музикалното произведение. Както в разговорната реч едни и същи думи могат да се произнесат различно, така и в музикалната реч едни и същи нотни знаци могат да се интонират и интерпретират различно. Коган твърди, че *“в основата на всяка култура е залегнала културата на възприемането. Там, където тя не е развита или е загубена, не може да има никаква култура. Където не могат да четат, не могат да пишат, където не умеят да слушат – не умеят да свирят”* [6:214].*

Според Баренбойм сред качествата, които един изпълнител (музикант, актьор) трябва да притежава, са: творческа страст, с други думи, творческа способност ярко, емоционално и страстно да възприема художественото произведение; концентрация; вътрешен слух; гъвкаво въображение; силно желание да въплъти и предаде въплътеното на други; творческо сценично самочувствие; техническо майсторство; високо интелектуално ниво на обща и специална (свързана с това изкуство) култура.

Малко автори конкретизират отделните компоненти на **изпълнителската култура**. Според Файзрахманова, концентриран израз на професионалната култура на учителя по музика се явява неговата изпълнителска култура, в която се синтезират историко-теоретическите знания, изпълнителски умения и навици, проявяват се художественият вкус, интелектуалната и емоционалната възпитаност на студента, реализира се неговият творчески потенциал [11:101].

В модела на професионално-педагогическата култура на учителя по музиката Рахимбаева включва като задължителни компоненти методическата, интелектуалната, комуникативната и изпълнителската култура. Тя отбелязва, че изпълнителската култура включва познаване на инструментален, хоров и вокален репертоар, интонационния строй, стил, форма, мелодико-хармоничния език, метроритмическата структура, емоционално-художествения образ на музикалното произведение, техническо майсторство (умения), опит в представянето пред публика [8:88].

Терминът "изпълнителска култура на обучаващите се" се въвежда в употреба в публикувания през 2004 г. учебник по теория на музикалното образование на Абдулин и Николаева, където се представят характеризиращите изпълнителската култура показатели: изразените интереси, склонности, потребности от конкретен вид изпълнителска дейност; владение на необходимите изпълнителски знания, умения и навици, които допринасят за постигането на единството на интонационно-образното възприемане, възпроизвеждане в съответствие на характера, стила и жанра на произведението; отношение към изпълнителството като творчески процес; способността да се оцени качеството на изпълняваната музика на базата на личните представи за красотата на певческото, инструментално звучене, изпълнителска интерпретация на произведенията [1:94].

Посоченият списък от компоненти трябва да бъде допълнен с индивидуално-личностните качества на човека, като се имат предвид специфичните и многостранни музикално-изпълнителски дейности. Това се обуславя от факта, че в дейността на музиканта изпълнител основополагаща роля има комплексът от музикално-творчески способности, където се включват художествено-образно мислене, въображение, фантазия, музикален талант и т.н.

Изпълнителската култура може да се възприеме като съвкупност от личностно-значими качества, които се проявяват в процеса на творческата музикална дейност и разкриват степента на индивидуално усвояване на емоционално-образното съдържание на музикалното произведение. Към структурните компоненти на развитие на изпълнителската култура могат да се отнесат и: опитът в изпълнителската дейност, изпълнителската компетентност и комплексът от музикално-творчески способности на изпълнителя.

Първият компонент – опитът в изпълнителската дейност включва: наличие на изразен интерес, склонности и потребности, мотиви за насочване към конкретен вид изпълнителска

дейност; способността да се оценява качеството на изпълняваната музика на базата на личните музикално-слухови представи за звучене на дадено конкретно произведение в определен характер, жанр, стил; наличие на формиран интонационно-слухов запас, музикални впечатления за жанрово-стилистичното разнообразие на музикалното изкуство; способност за музикално преживяване.

Вторият компонент на изпълнителската култура – изпълнителската компетентност, включва: владееене на необходими изпълнителски знания, умения и навици, различни начини на звукоизвличане, артикулация; способност за анализ и самоанализ на изпълнителската дейност, слухов контрол и самоконтрол за качеството на звучене; притежаване на изпълнителски репертоар; способността за четене на партитури; музикално-изпълнителски артистични качества. Структурата на музикално-изпълнителската компетентност представлява взаимодействие на личностен, когнитивен, рефлексивен и социално-комуникативен компонент [9:238; 10:133].

Третият компонент на изпълнителската култура – комплекс от музикално-творчески способности на изпълнителя, включва: музикален талант, знания за музикалното изкуство [3:265]; художествено-образно мислене, музикално въображение, фантазия; способност за индивидуална творческа интерпретация на музикалното произведение. Определящи фактори за развитието на музикално-творческите способности се явяват и *“характерът, темпераментът, степента на функциониране на психическите процеси, състояния и свойства, личностни качества и отношения, възможностите за взаимодействие със заобикалящия свят”* [3:265].

Посочените компоненти биха могли да се структурират с цел да се открият най-съществените елементи на изпълнителската култура, тъй като в музикалното изкуство творчеството се отличава с ярко изразено личностно съдържание и се проявява като особена способност за възпроизвеждане, интерпретиране, преживяване на музиката. Извеждането им в единен модел за оценка на степента на развитие на музикалната култура на бъдещия музикален педагог е обект на последващо интерпретиране и апробиране.

References:

1. Abdulin E., E. Nikolaeva. Teoriya muzykalynogo obrazovaniya (Theory of musical education). M., “Akademiya”, 2004
2. Archazhnikova, L. Profesiya – uchitely muzyki: Kniga dlya uchitelya (Profession - music teacher: teacher's book). M., Prosveshchenie, 1984
3. Atanasova-Vukova, A. Muzikalna psihologiya (Music psychology). Sh., UI “Episkop K. Preslavski”, 2014
4. Barenboym, L. Puty k muzitsirovaniyu (The path to music making). L., 1979
5. Bochkaryov, L. Psihologiya muzykalynoy deyatelnosti (Psychology of music activity). M., Klasika-XXI, 2006
6. Kogan, G. Izbranye statyi (Chosen articles). M., Muzyka, 1979
7. Kryober A., C. Klakhon. <https://www.scribd.com/doc/230913406/Kroeber-y-Kluckhohn-1952-Culture-a-critical-review-of-concepts-and-definitions#>
8. Rahimbaeva, I. Profesionalynaya pedagogicheskaya kulytura uchitelya muzyki: problemy i perspektivy (Professional pedagogical culture of a music teacher: problems and perspectives). V: Tendentsii razvitiya regionalnyh system obshtego i profesionalynogo muzykalynogo obrazovaniya. S., 2003
9. Ruskova, Ya. Muzikalno-izpalnitelska deynost (Musical performance activity). V: Muzikalna psihologiya. A. Atanasova-Vukova, Sh., UI “EpiskopK. Preslavski”, 2014
10. Ruskova, Ya. Profesionalizmat na badeshtiya uchitel po muzika (A future music teacher's professionalism). Sh., Antos, 2015
11. Fayzrahmanova, L. Formirovanie ispolnitel'skoy kulytury shkolynogo uchitelya muzyki v kurse “Voprosy istorii fortepiannogo iskustva i ispolnitel'stva” (Formation of performance culture in a future school music teacher. Questions of the history of piano culture and performance). V: Muzykalnoe obrazovanie: problem metodologii, natsionalno-regionalny podhod, pedagogicheskie tehnologii. S., 1998
12. Harpar, D. http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=culture

13. Yankova, T. Klavirno izkustvo (Piano art). S., Nauka i izkustvo, 1971

*докторант Анна Николаева Панчева-Георгиева
annitherooh@yahoo.com
ШУ „Епископ Константин Преславски”*